

Vykopávky z východu

Jiří Andrs, Centrum pro studium populární kultury

Jsou gramofonové desky vyrobené ve východní Evropě během éry komunismu už jen fosilními otisky tehdejšího kulturního marasmu?

Koncem léta jsem se vydal na bleší trh na vltavské náplavce, který nabízel jako každý jiný blešák nespočet artefaktů, jež kupující obvykle potřebují stejně málo jako ti, kteří se je snaží prodat. Připadlo mi, že lidé na bleší trhy nechodí ani tak proto, aby si koupili cokoli nezbytného nebo aby dokonce zbohatli nějakou skutečně senzační koupí, jako spíš proto, aby si koupili něco, co je prostě nějakým způsobem osloví. Měl jsem štěstí, že jsem na blešáku narazil na gramofonové desky, které hned tři z přítomných prodejců nabízeli. U jednoho z prodejců jsem si tak pořídil Jugoslávské rockové skupiny.

Desku vydal v roce 1984 Supraphon v edici „Ruleta“, jež měla údajně československou mládež seznamovat s tím, co se děje na hudebních polích ostatních komunistických států. Dotyčný prodejce ji nabízel za 30 Kč, což představovalo mezi jeho deskami téměř úplné cenové dno. Ani jsem nesmlou-

val, mohl to být dobrý i špatný nákup. Až doma po přehrání se ukázalo, že jsem si za pár korun koupil desku, která, ač to může vypadat nepravděpodobně, zní autenticky a docela tvrdě, žádné laciné napodobování „západního“ rocku (navíc všechny ty různé jihoslovenské jazyky působí tajemně a exoticky). Jasný doklad toho, že kulturní politika v Jugoslávii byla v 70. a 80. letech výrazně liberálnější než v přísně normalizovaném Československu. Ač byly i u nás rockové kapely z východu dost oblíbené, stály obvykle přeci jen ve stínu západních interpretů.

Desky ze Západu putovaly do Československa mnoha různými cestami. Byly posílány poštou od přátel či příbuzných, kteří emigrovali, přivážené těmi, kdo získali výjezdní doložku, anebo prostě ve velkém pašovány – zpravidla spíše za účelem vekslování než z jakýchkoliv kulturně-morálních důvodů. A byly také vyráběny a vydávány v socialistických zemích státními firmami – za použití licence. V Československu představovaly licenční desky jen zlomek z celkové gramofonové produkce a těch opravdu zajímavých vyšlo jen několik. Vydával je

pražský Supraphon a bratislavský Opus (Panton nikoliv) a za nejcennější byly právem považovány ty z edičního plánu Gramofonového klubu Supraphonu. To v Jugoslávii, Polsku a Maďarsku vycházelo každý rok možná až několik desítek licenčních desek. A rozhodně se nejednalo o žádné podřadné tituly. Východoevropské labely zvládaly vydávat jak klasický rock, jako např. Rolling Stones nebo Jethro Tull, tak i kapely nové vlny, Madness, Dead Kennedys, Smiths, U2, Elvis Costello, Talking Heads, New Order, Public Image Ltd., Patti Smith a další. Ani tehdy avantgardní krautrockové Kraftwerk a Tangerine Dream byste nehledali marně. Desky všech těchto interpretů a spousty dalších vyšly za železnou oponou v licenci a šířily se zcela legálně. Pamětníci dnes vzpomínají, že v Jugoslávii (na labelech Jugoton, RTB a RTV Ljubljana), v Maďarsku (Pepita) a v Polsku (Tonpress, Polton, Wifon, Muza, Arston) vycházely více či méně všechny žánry a „bylo toho hodně“. V NDR (Amiga) prý nevycházel vůbec žádný rock, zato tamní nabídka jazzu, blues a country nebyla pro našince nijak zanedbatelná. Bulharsko (Balkanton) proslulo nabídkou disko hudby a všelijakých „voplodňováků“. Sovětská produkce (Melodia) se do paměti zapala především jako těžko předvídatelná. A konečně o rumunských licenčních deskách (Electrecord) lze v této souvislosti říci snad jen to, že se do paměti nezapsaly vůbec. I ty nejpilnější východní labely vydaly jen zlomek západní produkce, a to s menším či větším zpožděním. Přesto vyvolávaly v lidech žijících v nudném husákovském režimu příjemné znepokojení. To, že občas u těchto desek docházelo k ne zrovna citlivým úpravám obalů, nepředstavovalo zásadní problém.

Nejeden Čechoslovák si tak z dovolené ve „spřátelené zemi“ přivezl právě některou tam vylisovanou licenční desku.

Co nepokryli oficiálně vydávaní hudebníci a zahraniční licence, kupovali naši předci – byť draze – na černé burze, případně si prostě přehráli pásek nebo kazetu od známých. Ať tak či onak, shánění (nejen) západní hudby patřilo ke koloritu doby. V průběhu dlouhého trvání socialistických režimů věnovaly celé generace mladých lidí značnou část svého volného času tomu, aby si všemi možnými způsoby opatřily hudbu podle svého vkusu, přesto dnes ono hemžení kolem gramofonových desek před rokem 1989 přecházíme tak trochu bez zájmu. Pokud se jakákoliv část procesu dovozu a šíření gramofonových desek objeví ve filmu nebo v televizi, hraje většinou zcela podřadnou, statickou a nezřídka pouze prvoplánově ostaligickou úlohu. Lze však předpokládat, že hned dva faktory by v blízké budoucnosti mohly vést k alespoň částečné reinkarnaci zájmu o tento proces, potažmo o fenomén „vinyly z východu“. Prvním faktorem je již delší dobu probíhající „vinylová renesance“, jež ve spojení s blešími trhy a internetovými aukcemi polozapomenuté východoevropské vinyly již několik let vrací zpátky do oběhu. Ale aby se takový proces stal úspěšným, je třeba vysvětlit kulturně-historický význam těchto dnes podceňovaných nosičů. Tomu otevírá dveře druhý faktor, kterým je opuštění totalitárního paradigmatu při výzkumu a výkladu populární kultury v období pozdního socialismu.

Dostupnost aktuálních i starších nahrávek odkudkoliv je dnes nepopsatelně vyšší. Ač

jsem za tento stav samozřejmě rád a využívám ho, jak jen mi peněženka dovolí, napadá mě někdy, jestli se mezi těmi nekonečnými možnostmi vlastně tak trochu neztrácí duchovní hodnota samotného hudebního nosiče. Každopádně už asi nikdy nedosáhne kult gramofonové desky takové síly, jakou měl mezi mladými lidmi žijícími v diktaturách pozdního socialismu. Celý proces dovozu, šíření, poslouchání, překládání, chápání a v neposlední řadě až nábožného uctívání, jež zcela zásadním způsobem zasáhl do života generací našich rodičů a prarodičů, už upadá v zapomnění a stává se „ztraceným světem“. Gramofonové desky vyráběné kdysi ve východním bloku dnes působí zejména kvůli těžkopádnému designu obalů některých z nich jako pouhý bizarní relikv komunistického nevkusu a „totalitního útlačku“. Stačí se však jen trochu blíže podívat a zjistíme, že mnohé tyto zkameněliny jsou ve skutečnosti zaprášenými artefakty, jejichž mystická síla stále trvá. Raději se hned jděte mrknout k rodičům do sklepa, jestli tam náhodou v krabici, někde mezi Goťákem a Zagorkou neleží nějaká ta zapomenutá „polská“ Joy Division. A kdyby ne, třeba na ni narazíte jednoho dne na bleším trhu.

Polská verze Unknown Pleasures vyšla začátkem roku 1989 v hudebním vydavatelství Tonpress. Podle vzpomínek pamětníků byla k sehnání rovněž v Polském kulturním středisku v pražské Jindřišské ulici. Originál: Factory Records, Velká Británie 1979. Archiv autora.

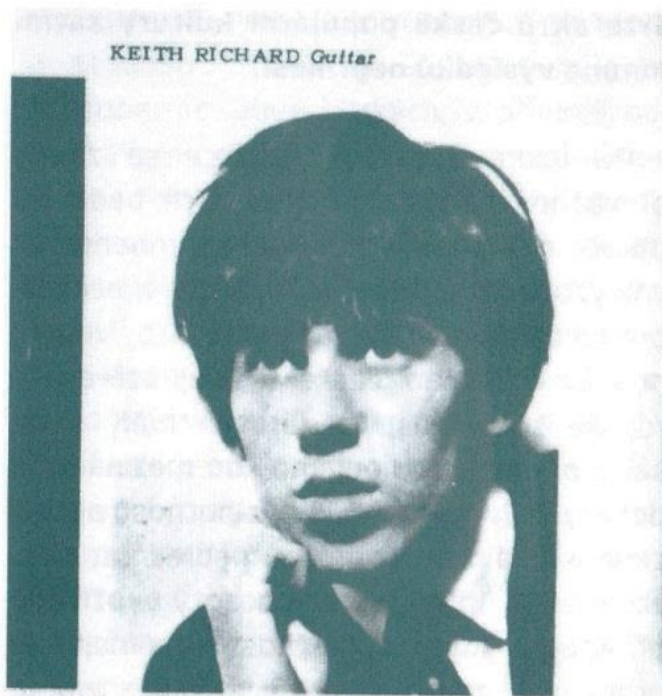
JOY DIVISION · UNKNOWN PLEASURES

Outside:	Disorder	3.36
	Day of the Lords	4.43
	Candidate	3.00
	Insight	4.00
	New Dawn Fades	4.47
Inside:	She's Lost Control	3.40
	Shadowplay	3.50
	Wilderness	2.35
	Interzone	2.10
	I Remember Nothing	6.00

Words and music by Joy Division
 Published by Fractured Music
 Produced by Martin Hannett
 Engineered by Chris Nagle
 Recorded at Strawberry Studios, Stockport.
 Sleeve designed by Joy Division and Peter Saville

FACT 10 · A Factory Records Product
 SX-T 107 Made in Poland by Tonpress KAW

Detail z druhého (eponymního) alba The Rolling Stones, jak jej vydalo nakladatelství Jugoton v roce 1977. Originál: DECCA, Velká Británie 1964. Archiv autora.

Jugoton

NAKLADA NOSILACA ZVUKA
 n. sol. o., OOUR-a Zagreb
 Made in Yugoslavia